



Апостол Святої Русі

Сергій ШУМИЛО

http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/23136/

**30 листопада / 13 грудня — День пам'яті св. Апостола Андрія
Первозванного**

“Святий Апостол Андрій Первозваний – перший архиєпископ Костянтинопольський, Патріарх Вселенський і апостол Руський. На Київських горах стояли ноги його і очі його Русь бачили, а уста благословляли, і насіння віри він у нас насадив. Воістину Святая Русь обрана серед інших східних народів, бо в ній проповідував Апостол”, – проголошує постановою Православного Собору, що відбувався у Києві в 1621 році, в час тяжкої боротьби православних з польсько-католицькою експансією.

Волею Духа Святого істинне благовістя майже з перших днів зародження

християнства почало поширюватися саме в Священній Києво-Руській землі, що було найвизначнішим вселенським моментом в історії Руської Церкви, яскравим свідченням її апостольського походження. Неоціненним є той факт, що найближчий учень і спадкоємець Св. Йоана Хрестителя, брат Св. апостола Петра і до того ж перший покликаний Христом до апостольського служіння Св. Андрій Первозванний, маючи від Св. Духа пророчий дар передбачення майбутнього і натхнений ним, поспішив вирушити з Євангельською проповіддю саме в ті землі, та поблагословити їх, де згодом постала велична й свята Київська Русь. “І зранку встав і рече (Св. Ап. Андрій. – авт.) до сущих із ним учнів: “Чи бачите гори ці? – яко на цих горах засяє благодать Божа; імає град велик бути і церков багато Бог звести імає”, – розповідається у “Повісті временних літ”.

Цей факт, окрім давньоруського літопису, перш за все засвідчують давні апокрифічні грецькі та сирійські передання I–III ст. про подорож св. Апостола Андрія Первозванного по узбережжю Понтійського (Чорного) моря до скитських народів, на які, напевно, і опирався наш літописець. Вперше ці казання було зібрано до купи і видано на поч. XIX ст. Фабріциусом, а дещо пізніше Тишендорфом та Липсиусом. Згодом їх було перекладено на слов'янську мову і детально досліджено акад. В. Василевським, М. Сперанським, С. Петровським, І. Малишевським та іншими [1]. На їхню думку найдавніші редакції цих казань виникли в I–II ст., тобто по живих слідах. Так, редакції грецьких “Діянь апостолів Андрія і Матфія в країні антрофагів” і “Діяння апостолів Андрія і Петра в країні варварів” належать кін. I-го – поч. II-го ст.; сирійська “Історія мучеників-апостолів Матфія і Андрія” датується бл. III ст., а інші апокрифічні казання відносяться до IV – V віків. Роблячи підсумок, С. П. Петровський зазначає: “Апокрифічні казання про апостола Андрія та його соратників виявляються, таким чином, не просто літературними пам'ятниками, генетично між собою об'єднаними, але записами передань про апостольську місію, укладеними і збереженими спершу там, де апостоли проповідували, – записами, які цінні тому, що основу їх складають або дійсні, або близькі до дійсності факти” [2].

Іншу групу джерел з цього питання складають церковно-канонічні передання кін. II – поч. III та пізніших століть таких богословів та отців Церкви як св. Іполіта Портуенського (бл. 222 р.), Оригена (200 – 258 рр.), Євсевія, Руфіна

та Євхерія Ліонського (+449р.), а також більш пізніші житія св. Ап. Андрія. Паралельно з розлогими казаннями про місіонерські мандрівки апостола Андрія цього часу маємо повідомлення в вигляді списків, чи каталогів, укладених Іполитом Римським (III в.), св. Дорофеєм Тирським (307 – 322 рр.), Софронієм (+ 390 р.), другом бл. Єроніма (+475), Єпифанієм Кипрським (+403), Ісидором Іспалійським (570–636 рр.) та іншими.

Серед значно пізніших джерел маємо цінні свідчення єрусалимського ченця Єпифанія. Цей вчений чернець жив наприкінці VIII – поч. IX ст., коли найсуперечливішим питанням сучасності була справа вшанування ікон, хреста та інших священних зображень. Під впливом цього церковного інтересу Єпифаній разом з іншими дослідниками здійснив свого роду науково-археологічну подорож до країн Північної Припонтиди (Причорномор'я) з метою вивчення місцевих пам'яток та передань стосовно зовнішнього боговшанування в часи апостолів. В зв'язку із цим в своєму оповіданні про ап. Андрія він зібрав усі місцеві передання про його перебування тут, детально описав усі священні зображення, жертovníки, храми і хрести, що беруть свій початок, за свідченнями місцевих мешканців, від часів проповіді у них вищезгаданого першого учня Христового. Тут, до речі, неодноразово згадується і про “залізний посох з зображенням животворчого хреста, на який апостол завжди опирався”. Згідно свідчень Єпифанія, ап. Андрій всюди, де б він не проповідував, чи то на Кавказі, чи то в Криму та Скитії, встановлював хреста в ознаку присвячення тих земель і народів Христові [3].

Значно конкретніші свідчення про подорож св. Ап. Андрія саме в майбутні києво-руські землі ми знаходимо у Микити Давида Пафлагонського (кін. IX – поч. X ст.). У похвальному слові на честь ап. Андрія він каже: “Отримавши в наділ північ, ти обійшов Іверів і Сарматів, Таврів і Скитів, усяку країну і місто, що лежать на півночі Евксинського Понту і що розташовані на його півдні”, і таким чином “обійняв благовістям усі країни півночі і усю прибережну область Понту” [4]. Цей факт також частково знаходить своє підтвердження і в давньому переданні норманської півночі: існує давньоісландська сага про св. ап. Андрія, а також стародавні казання, де св. ап. Андрій виступає як покровитель Шотландії. Цей же факт підтверджується і в листі до Великого

Князя Київського Всеволода Ярославича, написаному від імені імператора Михаїла Дуки (1072 – 1077 рр.) його секретарем, видатним вченим істориком того часу Михаїлом Пселлом: “Духовні книги та достовірні історії вчать мене, що наші обидві держави мають одне джерело та корінь і що /.../ ті ж самі самовидці божественного таїнства і його віщуни проголосили у них слово Євангелії”. За текстом цього листа автор мав на увазі ап. Андрія, в зв’язку із чим, на думку проф. Погодіна, він вже знав про значне поширення та популярність даного казання в Києві [5].

Певною мірою підтверджує факт апостольської проповіді серед слов’ян і римський папа Йоан X (914-929) у своєму зверненні до князів Томислава та Михаїла. “Хто, дійсно, може сумніватись в тому, що слов’янські держави перебувають в числі першопочатків апостолів і вселенської Церкви, прийнявши іще в колисці, немов їжу, проповідь апостольської Церкви з молоком віри?” – запитує римський первосвященник [6].

Отже, як бачимо, акцент на цій події у “Повісті временних літ” не такий вже й безпідставний, як це тепер намагаються довести деякі скептики. Попри усі розбіжності цього передання наш народ може сміливо вважати себе духовним спадкоємцем св. Ап. Андрія Первозванного, адже він мав нас у своєму серці, ідучі в напрямку північних країн.

Апостоли, ідучі на проповідь в призначеному кожному напрямку (Діян. I, 17-26; Рим. 15, 19), з різних причин часто не доходили до обраних ними земель, однак все одно вони були післані Духом Святим саме в тому напрямку; саме в ті країни, отже принципово і духовно (а в особі своїх продовжувачів та наступників і конкретно) ставали Апостолами саме тих земель і проживаючих на них народів, їх небесними покровителями і патронами. Апостол же Андрій, як це засвідчують давні джерела, пішов в країни півночі через Ліван – Антиливан, Закавказзя, Чорномор’я і Скитію [7]. Ведомий Духом Святим він міг побувати і на Київських горах, поблагословити та освятити їх, а потім піти на північ або повернутися назад, продовживши свою проповідь серед скитсько-слов’янських народів, що проживали на півдні майбутньої Київської Русі. В основі обраних апостолами напрямів місіонерських подорожей лежало не стільки їх політично-торгівельне значення та географічна прилеглість до кордонів

“всесвітньої” Римської імперії, що також відіграло певну роль, але перш за все їх майбутнє сакральне, містичне значення. Саме з цієї причини апостол Андрій обрав нашу священну землю полем своєї пастирської місії. Але навіть якщо св. ап. Андрій і не дійшов до Київських гір, все одно, маючи пророчий дар від Духа Святого, він, напевно, передбачив розквіт християнства саме в тому краї, де згодом постав “Єрусалим Святої Русі”, “матір городів руських” – Київ, і так би мовити заочно поблагословив і освятив те місце.

На думку проф. Є. Є. Голубинського факт подорожі св. Андрія землями майбутньої Київської Русі сумнівний лише тому, що: “В часи апостолів країна наша являла з себе розташовану за межами відомого світу невідому та переповнену всіляких жахів пустелю” [8]. Однак сучасні археологічні відкриття доводять зовсім протилежне! Таким чином певним підтвердженням місійної подорожі Апостола Русі до Київських гір може слугувати і той факт, що ця місцевість була безперервно залюдненою ще від часів палеоліту, а вже з V по III тисячоліття до Р.Х. тут розквітла чи не найперша в Європі хліборобська цивілізація т. зв. “києво-трипільської” культури. До того ж велич і багатства могутньої скито-слов’янської імперії, що існувала на теренах сучасної України, розгалужена мережа торгівельних шляхів здавна привертала до себе посилену увагу не лише мандрівників, купців та військових, а й істориків, філософів та проповідників. Так знаємо, що «отець історії» Геродот Галикарнаський, що четверту книгу своєї видатної праці присвятив виключно Скитії, не обмежувався відвідуванням лише грецьких колоній в Північній Припонтиді (Причорномор’ї), але безпосередньо об’їздив усю Скитію приблизно до сучасного Києва [9].

Відомо, що античні міста Північної Припонтиди (Причорномор’я) належали не лише грецько-римському світові, а й іншому – степовому, на землях якого вони були засновані. Зрозуміло, що вони не могли, перебуваючи на цій території, жити самостійним, ізольованим життям незалежно від життя населення степів. Одним з найвизначніших наслідків цього було те, що майже вся Східня Європа від Карпат на заході до Уралу на сході і від північного берегу Понтійського (Чорного) моря до сучасної Пермі стала невід’ємною частиною античного світу. Ці землі ніколи формально не входили до складу жодного з грецьких міст-держав (полісів), ані пізніше до

складу Римської імперії. Але вони почали посилено освоюватись грецькими купцями та мандрівниками. Опанування йшло поступово – спочатку по великих річках: Дністру, Південному Бугу, Дніпру, Дону, Волзі, – по їх притоках і т. п. [10]. На підтвердження цього факту слугують, до речі, відомі нам карти III–II ст. до Р. Х., на які нанесено всі існуючі в Східній Європі гори, водоймища та річки [11].

Слід зазначити, що було б помилкою вважати, що лише торгівельні інтереси привертали увагу мандрівників до наших земель. Саме “святість” Києва, а не лише “вигідне місце на торгівельному шляху із варягів у греки”, як вважає дехто, забезпечила йому роль центру формування давньоруського етносу, його духовної купелі, престолу Святої Русі, в зв’язку із чим і отримав таке виключне ім’я – “другий Єрусалим”. Саме святість, а не інтереси торгівлі, привела сюди апостола Андрія і надихнула його благословити ці землі [12].

В результаті асиміляції, породичання та взаємодії усіх існуючих на теренах Східної Європи тогочасних культурно-історичних масивів згодом викристалізовується не лише нова індоевропейська давньослов’янська, так звана київська, культура, а й нова військово-племінна знать, а також окрема індоевропейська східнослов’янська мова і навіть народність, що спочатку одержала ім’я “Анти”, згодом “Поляни”, а ще пізніше “Руси” чи “Роси” – від імені одного з зіранізованих скито-альянських племен, що мали назву “Росаліани” чи “Роксолани”, тобто в перекладі з іранської “Білі Аляни”. В часи ж подорожування теренами Русі Св. Апостола усі ті народи, що її населяли, в грецьких та римських джерелах було прийнято називати загальною назвою “скити”. Причому, що цікаво, навіть в XIII – XIV ст. народ Київської Русі греки продовжували називати “скитами”, ставлячи в Скитії і самий Київ та називаючи його інколи скитською столицею [13].

Якщо детально розглядати перебіги процесів етнокультурного та історичного розвитку кінця минулої ери – початку нашої на теренах нинішньої України, то стає зрозумілим, що свідчення про місійну подорож св. ап. Андрія Первозванного в цих землях мають усі підстави для визнання як правдиві. Подорожуючи до скитських народів, серед яких на той час вже в багатьох місцевостях переважали саме слов’яни, він не міг залишити поза своєю пастирською увагою і близькі до них за своєю культурою й територією

давньослов'янські поселення в Середньому та Верхньому Подніпров'ї. А те, що в грецьких джерелах згадується лише проповідь серед скитських народів, то, як вже згадувалось вище, пояснюється тим, що розрізнати "скитів" і "слов'ян" східні письменники поодинокі почали лише після подорожі святого апостола та укладення Птоломеем Олександрійським (89–167 рр.) нової "Географії", в якій останній міг опиратися на дослідження та свідчення про подорожі св. ап. Андрія Первозванного чи його учнів. Що ж стосується заперечень стосовно можливості в ті часи подорожувати по Дніпру на Північ, то саме в ті часи вже існував торгівельний шлях від Азовського та Чорного морів до Скитського (Балтійського). Це яскраво доводять В. В. Кропоткін в своїй праці "Економічні зв'язки Римської імперії зі Східною Європою в перш. пол. I-го тис. н. е." та історик О.Е. Головка [14]. Отже, і з цієї сторони повне заперечення місійної подорожі св. сп. Андрія в наших землях не мають під собою ґрунту. Хоча, у деяких моментах такі заперечення мають певний сенс, адже описані в сказанні "дивовижні" новгородські лазні дійсно слід визнати припискою літописця XI століття. "Ця друга частина (нашого літописного оповідання. – авт.), – пише проф. Ів.Огієнко, – дуже мало в'яжеться з першою і своїм характером є просто насмішка над новгородцями" [15]. Останнім часом з'явилися й інші версії можливого напрямку подорожі св. апостола. Так під згаданим в сказанні слов'янським Новгородом, вірогідно, можна розуміти і Неаполь Скитський, який в часи Св. Андрія Первозванного був досить потужним культурно-політичним центром і по-слов'янськи називався саме Новгородом, з-за чого наш літописець помилково і міг приписати його Новгородіві на Ільмені. Відомо, що ще в часи Мітридата (I вік до Р. Х.) цим містом правив скитський цар Скилур, ім'я якого можна перекласти як Словен (по-слов'янськи) або Скловен (по-грецьки). Про цього Словена повідомляється в Мазуринському літописі (список XVII в.), а також новгородському – єпископа Іоакима: "Словен з братом Скитом, маючи війн багато на сході ідоша на захід, багато земель при Чорному морі і на Дунаї собі підкориша... І від старшого брата прозвашася слов'яни" [16].

Певним натяком щодо такого напрямку подорожі апостола може слугувати і давньоруський рукопис, мабуть XVI ст., де вміщено дещо інший переказ, подібний до того, що його записано в "Повісті временних літ". Оповідається там, що коли апостол Андрій проповідував слово Боже в Понтії, йому

з'явився янгол і сказав: “Андрію, йди в Скито-Руську землю, там тобі належить людей вчити”. І св. Андрій, почувши голос посланця Господнього і підкоряючись йому, залишив Понтію та подався на північ, в “землю Скито-Руську”. Тут він проповідував Христа голосно, по селах і містах, і багато людей навчив вірити во Христа. А звідсіля св. апостол міг податись не тільки на північ, до майбутнього Новгороду на Ільмені, а й на захід та південь, аж до Греції... [17]. Таке ж твердження ми зустрічаємо і в більш давніших грецьких джерелах, зокрема у Микити Пафлагона.

Хоча, під Новгородом апостола Андрія могло матись на увазі й інше словенське місто. Принаймні, ми маємо кілька свідчень про таке ж місто на теренах Моравії, з якою місцеве передання також пов'язує місійну подорож св. апостола. Як свідчить готський історик Йордан: “Словени живуть від міста Новістун і озера, що зветься Морвсіянським, аж до Дністра і на півночі до Вісли” [18]. Отже виходить, що інший давній словенський центр – місто Новістун-Новгород розташоване неподалік якогось озера та болот Морвсіянських. Якщо це так, то найбільш вірогідно – що те озеро з болотяними берегами Нойзидлер-Зе (в перекладі з німецької – Новгородське озеро). Нині воно розташоване на кордоні сучасних Австрії та Угорщини всього в 30-ти кілометрах від Братислави – столиці Словаччини, де й донині живуть словаки – нащадки моравсько-новгородських словенів. Є поруч і гідронім, що має корінь “мор” (звідси й Морвсіянське озеро-болото). Це ріка Морава, прикордонна між сучасними Австрією та Словаччиною, яка навпроти озера Нойзидлер-Зе впадає в Дунай. Йордан не каже, що Новгород розташовано безпосередньо на цьому Морвсіянському озері, що й проблематично з-за болотяних берегів. Можна припустити, що місцерозташування давнього Новгороду-Новістуну було десь неподалік від сучасної столиці Словаччини – міста на берегах Дунаю – Братислави або якогось іншого західньослов'янського міста, що межувало з кордонами Римської імперії.

Відомо, що в ті часи вже досить активно функціонували водні торговельні шляхи Дніпром, Дністром і Доном аж до річок Дунай, Західний Буг, Вісла, Одра та Ельба, а там вже знаходились території Римської імперії, або просто “Риму”, як тоді зазвичай було прийнято називати “всесвітню” імперію, куди, як зазначено в переказі, і рушив далі св. Андрій. Що ж стосується

дніпровських порогів, які на думку деяких дослідників мали б зробити подорож Дніпром неможливою, то це також не може бути достатнім аргументом, адже в цьому часі вже досить широко використовувався торгівельний шлях Дніпром з Чорного в Балтійське море, в зв'язку із чим останнє навіть називалось Скитським. Хоча, дніпровський торгівельний шлях на землях Прарусі-Скитії був не єдиний, в зв'язку із чим останнім часом з'явилися і інші версії шляхів подорожі Св. Апостола нашим краєм.

I. Шевців свого часу зробив спробу по-новому реконструювати поле місійної подорожі Св. Андрія Первозванного землями наших пращурів. «У великій правдоподібності, – пише він, – він прийшов з Синопу до Херсонесу в Криму, а звідти до Фанагорії (пізнішої Тмутаракані), потім Азовським морем до м. Танаїс, а далі до м. Новаріс, на ріці Дон. Там бо всюди знайдено християнські пам'ятки... не є виключеним, що св. ап. Андрій зі своїми учнями поїхав горі Дніпром, у глибину Скитії-Русі, що він справді був на Київських горах і благословив їх, як це ми знаємо з Повісті Минулих літ» [19]. Як вже зазначалось вище, торгівельні шляхи не тільки Дніпром, а й Дністром і «Великим Доном» здавна функціонували досить активно аж до р. Дунай, Вісла, Одра та Ельба, якими досягались землі Римської імперії. На підтвердження можливості саме такого шляху місії апостола автор «Історії давньої Церкви» В. В. Болотов поміж іншим зазначає, що «шлях апостолів був шляхом торгівельних зносин, який простягався з одного боку до Китаю і Цейлону, а з іншого – до островів Британії та напівдиких країн Африки» [20]. Тож, за однією із останніх версій і подорож св. апостола могла виглядати приблизно так: з Криму до м. Танаїс (над Азовським морем, у притоки р. Дон) та Новаріс (на р. Дон), потім по р. Донець вгору, потім волоком невелику відстань до притоки Ворскли – р. Мерло, звідти до р. Ворскол – вниз по р. Ворскол до Дніпра, звідки вгору до Київських гір – від Києва вгору по Дніпру до р. Прип'ять, а там волоком не так далеко р. Західний Буг, якою можна було дістатися як торгівельних шляхів Вісла – Одра – Ельба, так і Вісла – Ваг – Дунай, або Дністер – Прут – Дунай, що однаково вели до кордонів Римської імперії.

Проте все це лише припущення. З нашого ж літопису ми маємо свідчення про подорож Св. Апостола Дніпром до Київських гір і далі до майбутнього Новгороду на Ільмені, міста – яке, поруч з Києвом, уславилось своїми

видатними святими і величними святинями, що також може бути свідченням благодатних плодів апостольського благословення.

Досить цікавими в питанні вивчення апостольської подорожі є висновки видатного історика давньої Церкви В. В. Болотова. Усі апостольські місії він поділяє на кілька груп. Одна з найбільших таких груп, на його думку, – понтійська, і головним регіоном її проповідницької діяльності було Боспорське царство, де існувала досить розгалужена мережа єврейських колоній. До цієї групи він відносить апостолів Петра, Андрія, Варфоломія і Матфія. До їх сфери діяльності входила і північна Скитія, яку за словами Микити Пафлагона одержав “в уділ” св. Андрій Первозванний. Відомо також, що походження Боспорської (Пантікапейської, нині м. Керч) єпархії, що до Халкідонського Собору користувалась статусом автокефальної, місцеве передання виводить від самого св. Андрія. Про його місію в цьому місті яскраво свідчать майже всі давні джерела. Але на той же час припадають і свідчення про прийняття в 52 році боспорським царем Полемоном нової віри, чи то юдейської, чи то християнської. Джерела цього не визначають, бо на той час для більшості населення Римської імперії обидві релігії вважались одним і тим самим. Отже і цей факт можна вважати одним із доказів апостольської місії в наших землях.

Цінними доказами правдивості передання про подорож св. Андрія землями Київської Русі та навернення деяких з представників її населення до християнства слугують певні відомості про його послідовників. Так, скажімо, в житіях св. Климента, третього єпископа Римського, якого в 98 році по Р. Х. було заслано до Херсонесу за навернення до християнства імператорської родини, оповідається, що по прибутті до Херсонесу він виявив тут близько двох тисяч християн [21]. Як зазначає С. Беляєв: «Зрозуміло, що громада ця могла бути заснована виключно апостолами» [22]. Але ще цікавішими є повідомлення з менологіїв імператора Василія II та митр. Костянтина Мокийського (IX в.) про трьох мучеників – Енена, Нірина та Піна: “Ці святі були із Скитії, з північної країни, учні святого апостола Андрія. Вони вчили про ім'я Христове, і багатьох з варварів навернули до правої віри, і хрестили їх. За те були схоплені за наказом князя варварів і піддані численним тортурам аби зреклись Христа та принесли жертву ідолам, але не скорились. Була люта зима, і всі ріки до того померзли, що по льоду ходили

не лише люди, а й коні та воли. Князь звелів поставити на лід великі дерева, начебто з самим корінням, і до них прив'язати святих. Коли сколихнулась вода, пробиваючись крізь лід, по-троху дійшла до шиї святих, вони від лютого холоду віддали святі душі свої Господеві” [23]. Як зазначає історик Церкви митр. Макарій (Булгаков): “Ця люта зима, цей сильний мороз, що до такої міри сковував усі річки, невільно змушує припускати, що дії відбувались скоріше десь у нас, можливо, у гір київських, ніж за Дунаєм у гір Балканських”. Тому то, на думку митр. Макарія, автор і акцентує увагу на Скитії як “північній країні”, протиставляючи її таким чином південній Скитії [24]. Такої ж думки дотримується і проф. І. Огієнко [25].

Цікаво, що відомості про місійну подорож ап. Андрія наполегливо зберігають не лише грецькі, кавказькі та руські перекази, а й перекази мораво-словацькі, польські, македонські і навіть норманські. Дивовижним є тривка вікова традиція таких переказів, що не дивлячись ані на час, ані на потрясіння, лиха, війни чи інші історичні негаразди свято зберігаються в народній пам'яті. А справа в тому, що легенди не постають з нічого. Вони мають свою природу, свої підстави, якщо інколи і не матеріальні, то завжди духовні, сакральні...

“Як би там не було, – пише митр. Макарій (Булгаков), – тільки передання про благовістя святого апостола Андрія навіть у внутрішніх областях нашої Батьківщини не має в собі нічого неймовірного, і немає жодних підстав відкидати його беззастережно чи приймати за одну лише ідею” [26]. “Для визнання Церкви нашої Церквою Первозванною, – пише архієп. Іларіон (проф. Ів.Огієнко) Холмський, – досить і того, що апостол Андрій дійсно був на нашій землі, дійсно навчав на Русі Слова Божого... Вже від часу апостола Андрія християнство ніколи й не переводилося в нас, але постійно мало більше чи менше число своїх прихильників... Таким чином, Церква наша веде свій початок від самого апостола й правдиво зветься Церквою Первозванною” [27].

Той факт, що св. Ап. Андрій проповідував на теренах майбутньої Русі (навіть якщо лише на її півдні) і своїм благовістям освятив цю землю, не може викликати ні в кого сумнівів. Тож слід вважати, що і християнство в Київській Русі та первісна руська Апостольська Церква засновані були

старшим братом Ап. Петра і найпершим за часом Апостолом Христовим, в чому слід вбачати особливе благословіння й обраність нашої священної землі і Церкви в Планах Господніх. А з цього виходить, що наш народ Волею Всевишнього з вуст Його посланця одним з перших серед народів Європи одержав Істинне Откровення, Програму, що визначила поступ всієї європейської цивілізації. Як пише вже згадуваний Микита Пафлогонянин: “Первозванний і первісний з апостолів, по достоїнству безпосередньо слідуючий за братом, а за покликанням навіть старший, ніж він, по вірі у Спасителя і по вченню ізначальний не лише для Петра, але й для усіх учнів” [28]. Цей факт набирає особливої актуальності і значення, якщо ми пригадаємо, що місійна подорож святого Апостола до Скитії-Русі та поставлення тут перших єпископів, зокрема в Херсонесі і Боспорі [29], відбулися задовго до заснування ним Св. Костянтинопольської Церкви і поставлення першого (також, до речі, “апокрифичного”) її єпископа Стахія. А це дещо інакше розкриває духовно-правовий спадок в Київській Русі, ґрунтуючись на якому вона мала підстави претендувати не лише на рівноправність, а й право вважатись істинною *Sedes Apostolica*, претендувати на вселенську значимість поруч із такими стародавніми християнськими центрами, як Єрусалим, Рим та Костянтинополь.

Використані джерела:

1. *Васильевский В. Г. Русско-византийские отрывки. Хождение апостола Андрея в стране Мирмидонян. // Труды. – СПб., 1909. – Т. 2; Петровский С. П. Сказание об апостольской проповеди по северо-восточному Черноморскому побережью. // Зап. Импер. Общества истории и древностей. – 1897. – Т. 20. – С. 29-148; 1898. – Т. 21. – С. 1-148; Малышевский И. Сказание о посещении Русской страны апостолом Андреем. // Владимирский сборник в память 900-летия крещения России. – К., 1888. – С. 1-51; Сперанский М. Н. Апокрифические деяния апостола Андрея в славянорусских списках. // Древности: Труды Импер. Моск. археолог. общества. – М., 1894. Т. 15. – С. 35-75; Беляев С. А. История христианства на Руси до князя Владимира и современная историческая наука. // Булгаков М. История Русской Церкви. – М., 1994. – Т. 1. – С. 33-53.*
2. *Петровский С. П. Сказание об апостольской проповеди по северо-*

восточному Черноморскому побережью // Зап. Импер. Одес. Общества истории и древностей. – 1897. – Т. 20, ч. 1. – С. 147; 82.

3. Карташов А. В. Очерки по истории Русской церкви. – М.: Терра, 1993. – Т. I. – С. 43-44).

4. Цит. за: Карташов А. В. Згад. твір. – С. 44..

5. Погодин А. Л. Повесть о хождении ап. Андрея в Русь. // *Byzantino - Slavica*. – Prag, 1938. – Т. VII..

6. Шафарик П. И. Славянские древности. – М., 1837. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 112; Савельев-Ростиславич Н. В. Материалы для славянских древностей. // *Маяк*, 1843. – Т. 12. – Кн. 23. – Гл. 3. – С. 11.

7. Карташов А. В. Там же. – С. 51.

8. Голубинский Е. Е. История Русской Церкви. – М., 1901. – Т. 1. – С. 29.

9. Доватур А. И., Каллистов Д. П., Шишкова И. А. Народы нашей страны в «Истории» Геродота: Тексты, переводы, комментарии. – М., 1982.

10. Беляев С. А. Истоки христианства на Руси до князя Владимира и современная историческая наука. // Булгаков М. История Русской Церкви. – М., 1994. – Т. 1. – С. 42.

11. Ростовцев М. И. Скифия и Боспор: Критическое обозрение памятников литературных и археологических. – Л., 1925; Кулаковский Ю. А. Карта Европейской Сарматии по Птоломею. – К., 1899.

12. *Нація золотих комірців*. – Тернопіль, 1995.

13. Булгаков М. Згад. твір. – С. 200.

14. Кропоткин В. В. Клады римских монет на территории СССР. // *Археология СССР. Свод археолог. источников. Вып. Д 4-4*. – М., 1961. – С.

22-34; Головка О. Е. Слов'яни Північного Причорномор'я доби Київської Русі. // Укр. істор. журнал., 1991. – ч. 11. – С. 29.

15. Огієнко І. Українська Церква. – К.: Україна, 1993. – С. 16.

16. Цит. за: Асов О. І. Славянские руны и «Боянов гимн». – М.: Вече, 2000. – С. 44.

17. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. – Торонто, Канада, 1990. – С. 15.

18. Иордан. О происхождении и деяниях гетов. – М.: Изд-во восточной литературы, 1960. – С. 35.

19. Швеців І. Християнство на Русі-Україні від празника Зіслання Святого Духа до Володимира Великого: 33 – 988. // Швеців І. Збірник. – Сідней, 1996. – С. 118-119.

20. Болотов В. В. Лекции по истории древней Церкви. – СПб., 1910. – Т. 2. – С. 241.

21. Лавров П. А. Жития херсонских святых в греко-славянской письменности. // Памятники христианского Херсонеса. – М., 1911. – С. 1-126; Шестаков С. П. К истории текстов жития св. Климента, папы Римского, пострадавшего в Херсонесе. // Византийский временник. – СПб., 1909. – Т. 14. – Отд. 1. – С. 215-236; Булгаков М. Згад. твір. – С. 110.

22. Беляев С. А. Згад. твір. – С. 54.

23. Срезневский И. И. Сведения о малоизвестных и неизвестных памятниках. // Зап. Имп. АН, 1864. – Т. 6. – Кн. 2. – С. 102-107; Ламанский В. О некоторых славянских рукописях в Белграде, Загребе и Вене, с филологическими и историческими примечаниями. // Зап. Имп. АН, 1864. – Т. 5. – С. 108-111; Булгаков М. Згад. твір. – С. 103.

24. Булгаков М. Згад. твір. – С. 103.

25. Огієнко І. Згад. твір. – С. 14.

26. *Булгаков М., Згад. твір. – С. 97.*
27. *Огієнко І. Згад. твір. – С. 18; 14; 10.*
28. *Цит. за: Карташов А. В. Згад. твір. С. 45.*
29. *Булгаков М. Згад. твір. – С. 91-97; 109-110; Болотов В. В. Згад. твір. – С. 241-246.*

www.risu.org.ua

Авторське право на матеріали Релігійно-інформаційної служби України захищається законом. Вони можуть бути використані повністю чи частково лише за умови посилання на РІСУ. У разі використання їх в Інтернеті — обов'язкове гіперпосилання на risu.org.ua